

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

نقش جمعیت در اقتدار ملی

حزبی
معاونت سیاسی
صدا و سیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

– وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

– گروه تلگرام پژوهش خبری صداوسیما <https://telegram.me/pajooreshkhabar>

– پژوهشگر: مرتضی رکن آبادی

□ نکات برجسته

- مردم (جمعیت)، ثروت واقعی هر کشوری را تشکیل می دهند و جمعیت همواره یکی از اصلی ترین مولفه های قدرت دولت ها به شمار می رود.
- ایران با بحران کاهش جمعیت رو به رو شده که این امر در تاریخ کشور بی سابقه بوده است و می تواند بر قدرت ملی کشور آثار منفی گذارد.
- در تمامی مدل های و فرمول های ارائه شده از سوی اندیشمندان مختلف، هنوز جمعیت نقش و جایگاهی بی بدیل دارد.
- جمعیت زیاد اعتماد به نفس در داخل و ترس و احترام در خارج را به همراه دارد.
- تنوع فرمول محاسبه، عامل اختلاف در آمار سرانه مطالعه در کشور.
- آفریقا در حال حاضر دارای بالاترین میزان رشد جمعیت در دنیاست .
- در میان قاره های مختلف، اروپا دارای کمترین میزان رشد بوده است. جمعیت اروپا با رشد منفی ۰/۲ درصدی در حال کاهش است . در حال حاضر جمعیت اروپا ۱۱/۵ درصد از جمعیت جهان را در بر می گیرد .

معاونت سیاسی

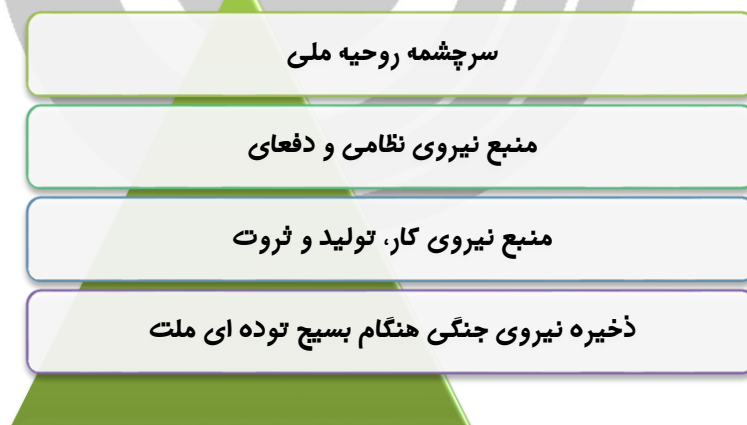
تهدیدات امنیت ملی

– مولفه‌های تقویت امنیت ملی

– جمعیت و قدرت ملی

□ مقدمه

بر اساس گزارش توسعه انسانی که هر ساله توسط سازمان ملل منتشر می‌گردد مردم ثروت واقعی هر کشوری را تشکیل می‌دهند و جمعیت همواره به عنوان یکی از اصلی‌ترین مولفه‌های قدرت دولت‌ها به شمار رفته و جایگاه بالایی در دکتترین و راهبرد دفاعی و محاسبه قدرت کشورها دارد. تأثیر جمعیت در قدرت ملی به اندازه‌ای است که حتی با افزایش نقش عواملی نظیر پیشرفت‌های فناوری در تولید ثروت و قدرت کشورها، توانسته اهمیت خود را حفظ کند. لذا جمعیت از دیدگاه استراتژیست‌ها به خودی خود، یکی از عناصر اصلی قدرت دولت‌هاست و یک عنصر کلیدی در دفاع و راهبرد دفاعی محسوب می‌گردد. مطالعه ترکیب و ساختار جمعیت هر کشور می‌تواند گویای وضعیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن کشور باشد. لذا مطالعه جمعیت در کشور ما نیز به عنوان یکی از عوامل تشکیل دهنده قدرت ملی و دکتترین دفاعی، از مباحث اساسی امنیت ملی کشور محسوب می‌گردد. به دنبال کاهش جمعیت کشور در دو دهه اخیر، در حالی که کشورهای منطقه، در حال افزایش جمعیت خود می‌باشند، ایران با بحران کاهش جمعیت رو به رو شده که این امر در تاریخ کشور بی سابقه بوده است و می‌تواند بر قدرت ملی کشور آثار منفی گذارد. مطالبی که در این نوشتار درج شده برداشتی از سخنرانی دکتر محسن مرادیان^۱ در همایش ملی جمعیت و اقتدار ملی است.^۲

□ نگاه رهبران جمهوری اسلامی به جمعیت در دوره‌های مختلف

رهبران جمهوری اسلامی که در شرایط مختلفی همچون جنگ و صلح و ... مدیریت اصلی کشور را در دست داشته‌اند در مجموع نگاه‌هایی مشابه به مقوله جمعیت و تکثیر نسل داشته‌اند که حکایت از اهمیت این مقوله در حفظ کیان نظام اسلامی دارد.

۱. حضرت امام خمینی (ره): «مملکت ایران ۳۵ میلیون حالا می‌گویند جمعیت دارد. وسعتش آنقدر است که برای صد و پنجاه میلیون تا دویست میلیون جمعیت کافی است. یعنی اگر دویست میلیون جمعیت داشته باشد، در ایران به رفاه زندگی می‌کنند.»^۳

۲. مقام معظم رهبری: معتقدم کشور ما کشور هفتاد و پنج میلیونی نیست، کشور ما کشور صد و پنجاه میلیونی [است]، حالا ما دست کم را گرفتیم گفتیم صد و پنجاه میلیون؛ بیشتر هم میشود گفت. قطعاً این کشور با این سطح وسیع، با این تنوع آب و هوایی، با این امکانات فراوان زیرزمینی، با این استعداد بالقوه علمی که در این کشور وجود دارد، میتواند یک کشور پر جمعیتی باشد و ان شاءالله خودش هم این جمعیت را اداره کند.^۴

□ نقش جمعیت در قدرت ملی

دانشمندان و پژوهشگران مختلفی درباره "نقش جمعیت در قدرت ملی" تحقیقات، مدل‌ها و نظریات متفاوتی عرضه داشته‌اند که در اینجا عمده‌ترین و مهم‌ترین آنها ذکر می‌شود:

• مدل اشتوتتمیلش

نخستین بار آماردان و جمعیت‌شناس آلمانی، یوهان پیتر اشتوتتمیلش در سال ۱۷۴۱ با استفاده از متغیر جمعیت که هنوز هم در محاسبه قدرت ملی کشورها مهم تلقی می‌گردد، به مقایسه قدرت ملی کشورها پرداخت و اعلام نمود کشوری که جمعیتش سه برابر کشور دیگر باشد، قدرتش نیز سه برابر خواهد بود. معادله‌ای که وی برای تبیین این ادعا نوشت چنین است:

۱. دکتر محسن مرادیان سرتیپ ۲ بازنشسته

۲. همایش ملی جمعیت و اقتدار ملی، دانشگاه دفاع ملی، ۱۳۹۶/۷/۱۷

۳. (صحیفه امام - جلد ۷ - صفحه ۳۹۳ - ۵/۲/۱۳۵۸)

۴. پیام مقام معظم رهبری به همایش تغییرات جمعیتی و نقش آن در تحولات مختلف جامعه، ۱۳۹۲/۰۶/۰۸، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری

$$NP=P \times PD$$

➤ که در آن، متغیرها عبارتند از: قدرت ملی NP جمعیت P تراکم جمعیت PD

• مدل فرایدنبرگ

در سال ۱۹۳۶ فردیناند فرایدنبرگ معدن شناس آلمانی تلاش نمود با ضرب دو متغیر امتیاز خودکفایی منابع طبیعی در تعداد جمعیت، به شرح زیر فرمولی برای محاسبه قدرت ملی ارائه نماید.

$$NP=P \times NR$$

➤ که در آن، متغیرها عبارتند از: قدرت ملی NP جمعیت P امتیاز خودکفایی منابع طبیعی NR

• مدل بکمن

در سال ۱۹۸۴ بکمن با در نظر گرفتن سه متغیر نسبت جمعیت کشور به کل جمعیت جهان، سهم تولید فولاد از کل فولاد تولید شده در جهان و متغیر دیگری که خود آن را امتیاز ثبات سیاسی نامید، اقدام به محاسبه قدرت ملی کشورها نمود. مدلی (فرمولی) که وی برای اینکار مورد استفاده قرار داد به شرح زیر است:

$$Power = \frac{[steel + (pop \times pol_stab)]}{2}, \text{ where } steel =$$

Beckman (1984)

percentage of world steel production; pop = percentage of world population; pol_stab = score for political stability

• مدل کلیفورد جرمن

اولین مدل پیچیده چند متغیره غیرخطی را کلیفورد جرمن در سال ۱۹۶۰ مطرح کرد که تلاش کرده بود هم متغیرهای مجزا را در نظر بگیرد و هم ارتباط بین آنها را تبیین کند. وی با استفاده از ۲۶ متغیر مختلف، مدل سنجش قدرت ملی را براساس فرمول زیر ارائه نمود.

$$G=N (P+L+I+M)$$

➤ در این مدل، P نشان دهنده بزرگی جمعیت، N بیان کننده توانایی هسته ای، L نشان دهنده وسعت سرزمین، I مبین زمین صنعتی و M نشان دهنده اندازه نیروی نظامی است.

• مدل ویلهلم فوکس

ویلهلم فوکس که خود یک فیزیکدان حرفه‌ای بود، در سال ۱۹۶۵ یک مدل غیرخطی چند متغیره (ترکیبی) پیشنهاد کرد و تلاش نمود قدرت ملی را از طریق سه متغیر: اندازه جمعیت (P)، تولید انرژی (E) و تولید فولاد (S) بسنجد. تمام این متغیرها، شکلی از دیگری بودند و صورت زیر را به خود می‌گرفتند:

- علاوه بر مدل فوق، مدل دیگری نیز برای سنجش قدرت ملی به فوکس نسبت داده‌اند که با مدل فوق اندکی تفاوت دارد. این مدل عبارتست از:

قدرت ملی هر کشور = جذر جمعیت آن کشور × مکعب تولید ناخالص داخلی آن

$$Power = \frac{(EP^{1/3}) + (SP^{1/3})}{2}, \text{ where } E = \text{energy production;}$$

Fucks (1965)

$$P = \text{population; } S = \text{steel production}$$

• مدل ری کلاین

یکی دیگر از مدل‌های سنجش قدرت ملی را ری کلاین در سال ۱۹۷۵ ارائه کرد که خیلی زود مورد توجه محافل دانشگاهی و نظامیان قرار گرفت. فرمول کلاین عبارت بود از:

$$Pp = (P+E +M) \times (S+W)$$

➤ متغیرهای این فرمول عبارتند از: P = هسته اصلی شامل جمعیت و سرزمین E = ظرفیت اقتصادی شامل درآمد + انرژی + معادن غیر فسیلی + کالاهای ساخته شده + غذا + تجارت M = ظرفیت نظامی شامل موازنه استراتژیک + قابلیت جنگی S = ضریب استراتژی ملی W = ویژگی‌های ملی شامل میزان یکپارچگی و انسجام ملی، توانایی رهبری و ارتباط استراتژی با منافع ملی.

• مدل دیوید سینگر

دیوید سینگر (۱۹۲۵-۲۰۰۹) استاد علوم سیاسی دانشگاه‌های نیویورک و میشیگان آمریکا در پروژه ای تحت عنوان «همبستگی‌های جنگ» در سال ۱۹۷۲ مدلی طراحی کرد و بر مبنای سه عامل جمعیت (کل جمعیت و جمعیت شهرنشین)، ظرفیت صنعتی (مصرف انرژی و تولید آهن و فولاد) و توانمندی‌های نظامی (هزینه‌های نظامی و اندازه نیروی نظامی) به رتبه‌بندی قدرت ملی کشورها پرداخت. وی برای تعیین امتیاز مربوط به هر کشور، با نرمالایز کردن داده‌ها و حذف ابعاد مقیاس آنها، سهم هر کشور را در خصوص هر متغیر به صورت درصدی از مقدار کل جهانی در نظر گرفت. به عنوان مثال، سهم جمعیت شهرنشین کشور الف از مجموع جمعیت شهرنشین دنیا مشخص کننده امتیاز کشور مزبور بود. فرمولی که سینگر برای محاسبه قدرت ملی کشورها بکار برد به شرح زیر است:

$$RATIO = \frac{Country}{World}$$

$$CINC = \frac{TPR + UPR + ISPR + ECR + MER + MPR}{6}$$

➤ که در آن، متغیرها عبارتند از: TPR = نسبت کل جمعیت UPR = نسبت جمعیت شهری $ISPR$ = نسبت تولید آهن و فولاد ECR = نسبت مصرف انرژی MER = نسبت هزینه‌های نظامی MPR = نسبت تعداد نیروهای مسلح

تجزیه و تحلیل مدل‌های فوق □

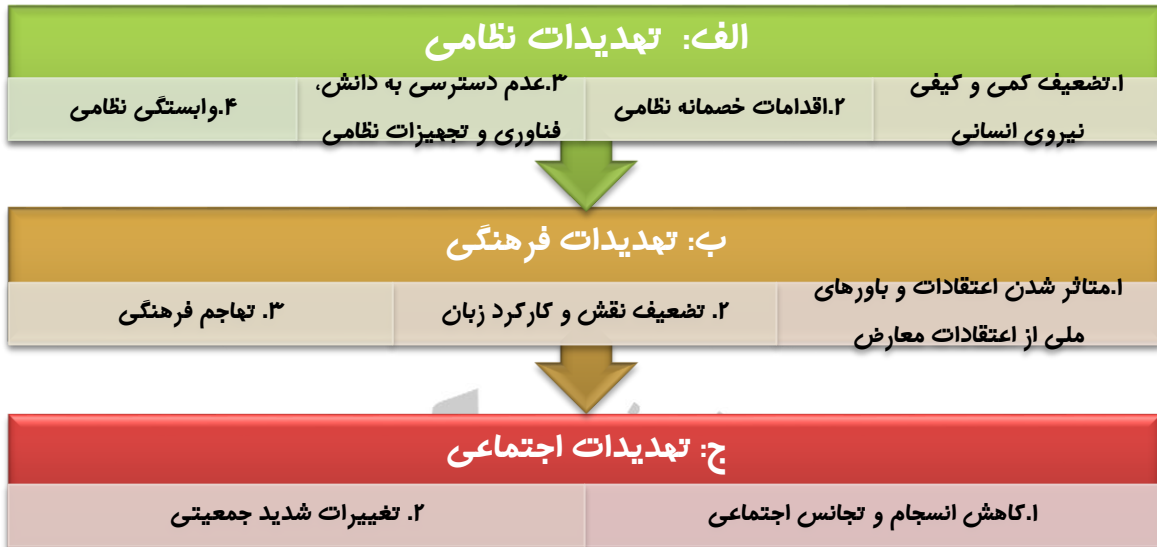
مداقه در فرمول‌ها و مدل‌های ارائه شده توسط اندیشمندان مختلف، نشان می‌دهد که همه آنها بدون استثناء به جمعیت به عنوان عامل قدرت نگریسته و این متغیر را در مدل خود وارد نموده‌اند. با بررسی مدل‌ها و نظریه‌های فوق در مورد عناصر متشکله قدرت ملی، می‌توان جدول زیر را تنظیم نمود. این جدول متغیرهای مورد استفاده در هر یک از مدل‌ها را با یکدیگر مقایسه نموده است. بر اساس این جدول، از ۱۷ مدل مورد مطالعه، در حالی که در برخی مدل‌ها متغیرهایی نظیر خودکفایی در منابع طبیعی، برخورداری از موشک‌های قاره پیما و حجم تجارت خارجی به طور محدود وارد مدل شده‌اند، هر ۱۷ مدل یادشده، جمعیت را جزء متغیرهای موثر در قدرت ملی دانسته‌اند! توجه کمتر به متغیرهایی نظیر رهبری ملی و روحیه و خصائل ملی می‌تواند به دلیل دشواری سنجش این متغیرها و علاقمندی محققان برای استفاده از شاخص‌های قابل سنجش بوده باشد.

بعد از جمعیت، متغیرهایی نظیر ظرفیت صنعتی (شامل تولید فولاد، تولید انرژی، علوم و تکنولوژی)، ظرفیت نظامی (شامل بودجه و اندازه نیروهای مسلح)، تولید ناخالص داخلی و وسعت سرزمین قرار دارند. به عبارت دیگر جمعیت با اختلاف زیاد نسبت به متغیر بعد از خود، حتی از ظرفیت صنعتی و ظرفیت نظامی نیز موثرتر عمل نموده و نقش بیشتری در تولید قدرت ملی دارد.

مدل و فرمول مولفه	اشتوتیش	فرا دینرگ	بکمن	حرمه	فوکس	کلاین	سینگر	فریس	مویر	آلکوک و نیوکمب	تلیس	حافظه نیا و زرقانی	اعظمی	مراد یان	مراد یان و عباسی	چانگ	فراوانی (تعداد تکرار)
جمعیت	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	۱۲
خوکفایی منابع	*	*				*						*	*				۴
ثبات سیاسی			*									*	*				۲
توانایی هسته ای				*								*	*				۲
وسعت سرزمین				*		*		*	*	*		*	*				۷
ظرفیت صنعتی (تولید فولاد، تولید انرژی، علوم و تکنولوژی)		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		۱۰
تولید ناخالص داخلی					*	*				*		*	*	*	*		۷
ظرفیت نظامی (بودجه و اندازه نیروهای مسلح)						*	*	*	*	*		*	*	*	*		۸
ضریب استراتژی ملی						*						*	*				۲
روحیه و خصائل ملی						*						*	*	*	*		۴
حجم تجارت							*					*	*				۲
موشک قاره پیما								*				*	*				۲
نوآوری										*		*	*				۲
سلامت نهادهای اجتماعی										*		*	*				۳
کیفیت پایگاه دانش										*		*	*				۳
عامل فضایی											*	*					۱
موقعیت														*			۱
رهبری ملی														*			۱
تعداد متغیر	۱	۲	۳	۴	۳	۸	۲	۵	۵	۲	۴	۱۶	۱۵	۲	۶	۲	

☐ تهدیدات امنیت ملی

☐ جمعیت و قدرت ملی

شکل، اندازه، روندها و ساختار جمعیت بر قدرت ملی تاثیر می گذارد. جمعیت زیاد اعتماد به نفس در داخل و ترس و احترام در خارج را به همراه دارد.

□ سیر تحول جمعیت جهان

- مرحله قبل از پیدایش کشاورزی: زندگی بر مبنای شکار
- مرحله کشاورزی: تحول عظیم در زندگی بشر
- مرحله پس از انقلاب صنعتی: سرعت گرفتن افزایش جمعیت دنیا
- سال صفر میلادی: جمعیت جهان معادل ۳۰۰-۲۵۰ میلیون نفر بوده است.
- هزاره اول میلاد: دوره کاهش رشد جمعیت و شاید توقف. لذا برآورد جمعیت برای سال ۱۰۰۰ میلادی تقریباً مساوی با سال صفر است.
- بر اساس پیش بینی سطح متوسط سازمان ملل، جمعیت جهان در سال ۲۰۲۵ به حدود هشت میلیارد نفر و در سال ۲۰۵۰ به بیش از نه میلیارد نفر افزایش خواهد یافت.
- علیرغم افت و خیزهای متعدد در طول تاریخ، جمعیت جهان همیشه در حال افزایش بوده است.
- در میان قاره های مختلف، اروپا دارای کمترین میزان رشد بوده است. این رشد پایین، ناشی از باروری پایین جمعیت و مهاجر فرستی عمده ای بود که در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ اتفاق افتاد. جمعیت اروپا با رشد منفی ۰/۲ درصدی در حال کاهش است. در حال حاضر جمعیت اروپا ۱۱/۵ درصد از جمعیت جهان را در بر می گیرد.
- آفریقا در حال حاضر دارای بالاترین میزان رشد جمعیت در دنیا است. آفریقا رشد جمعیتی بالای خود را حداقل تا سال ۲۰۵۰ حفظ خواهد کرد. آفریقا در حال حاضر ۱۴٪ از جمعیت جهان را در خود جای داده است.
- جمعیت آمریکای شمالی به علت مهاجرت وسیع از قاره اروپا در فاصله ۱۷۵۰-۱۸۵۰ بالاترین میزان رشد را دارا بوده است. امریکای شمالی در حال حاضر بعد از اروپا دارای کمترین رشد قاره ای می باشد.
- اقیانوسیه همانند آمریکا عمده جمعیت خود را از طریق مهاجرت کسب کرده است. به علت مهاجرپذیری در این قاره، رشد جمعیت در آن در مقایسه با اروپا و آمریکای شمالی نسبتاً بالا است.

□ جمعیت ایران

ایران یکی از کشورهای پرجمعیت دنیا است. با توجه به برآورد سازمان ملل، ایران در حال حاضر هیجدهمین کشور پرجمعیت جهان است. روند رشد جمعیت کشور ما نیز در مراحل مختلف دستخوش تحولاتی شده است.

برخی عوامل کاهش سریع میزان باروری در کشور

- ❖ اخذ فتوی و نظر موافق برخی علمای مذهبی بر جواز کنترل و کاهش جمعیت
- ❖ دخالت دولت و تصویب قوانین مشوق کاهش جمعیت
- ❖ افزایش میزان باسوادی زنان (۵۲٪ در سال ۱۳۶۵ و ۸۰٪ در سال ۱۳۸۵، و ۸۱٪ در سال ۱۳۹۰)
- ❖ توسعه شهرنشینی (۶۰٪ در سال ۱۳۶۵ و ۶۸٪ در سال ۱۳۸۵، و ۷۱،۴٪ در سال ۱۳۹۰)

- ❖ افزایش سن ازدواج (به ترتیب برای مردان و زنان ۲۴ و ۷/۱۹ در سال ۱۳۶۵ و ۵/۲۶ و ۱/۲۳ در سال ۱۳۸۵ و ۷/۲۶ و ۴/۲۳ در سال ۹۰)
- ❖ گرایش زنان به تحصیلات و آموزش عالی (۷/۴ درصد در سال ۱۳۷۵ و ۵/۱۸ درصد در سال ۱۳۹۰)
- ❖ افزایش اشتغال زنان (۱/۶ درصد در سال ۱۳۶۵ ، ۵/۹ درصد در ۱۳۸۵ و ۳/۹ درصد در زمستان سال ۱۳۹۰)
- ❖ تغییر در سبک زندگی و کارکرد خانواده (گسترش نهادهای دولتی و نیمه دولتی و غیرانتفاعی در عرصه رفاه اجتماعی که برخی کارکردهای سابق خانواده را عهده دار شده اند.)
- ❖ کاهش روابط، حمایتها و روابط بین نسلی خانوادگی
- ❖ رشد فرد گرایی در جامعه

پیش بینی تعداد جمعیت ایران (میلیون نفر) بر اساس ۳ سناریوی سازمان ملل

سال	تعداد جمعیت کشور بر اساس سه سناریوی			رشد جمعیت کشور بر اساس سه سناریوی		
	کم	متوسط	بالا	کم	متوسط	بالا
۱۳۸۰	۶۵,۳۴۲	۶۵,۳۴۲	۶۵,۳۴۲			
۱۳۹۰	۷۳,۹۷۴	۷۳,۹۷۴	۷۳,۹۷۴	۱.۱۹	۱.۱۹	۱.۱۹
۱۴۰۰	۷۸,۶۵۷	۸۱,۰۴۵	۸۳,۴۳۳	۰.۴۳	۰.۷۹	۱.۱۴
۱۴۱۰	۷۸,۹۸۵	۸۴,۴۳۹	۸۹,۹۰۸	-۰.۰۴	۰.۳۱	۰.۶۳
۱۴۲۰	۷۷,۳۹۲	۸۵,۸۹۳	۹۴,۷۴۷	-۰.۲۶	۰.۱۴	۰.۵۲
۱۴۳۰	۷۳,۲۱۴	۸۵,۳۴۴	۹۸,۹۳۲	-۰.۶۷	-۰.۱۵	۰.۳۸
۱۴۴۰	۶۵,۸۸۰	۸۱,۶۸۴	۱۰۰,۴۷۳	-۱.۱۷	-۰.۵۳	۰.۰۹
۱۴۵۰	۵۶,۴۱۴	۷۶,۰۱۶	۱۰۰,۷۲۸	-۱.۶۶	-۰.۷۷	۰.۰۳
۱۴۶۰	۴۶,۴۱۷	۷۰,۰۰۲	۱۰۱,۷۲۳	-۱.۹۹	-۰.۸۲	۰.۱۳
۱۴۷۰	۳۷,۹۹۸	۶۵,۳۵۳	۱۰۴,۵۵۳	-۱.۹۶	-۰.۶۳	۰.۳۲
۱۴۸۰	۳۱,۳۹۷	۶۲,۰۵۹	۱۰۹,۱۹۵	-۱.۸۷	-۰.۴۹	۰.۴۶

□ پیامدهای امنیتی سالمند شدن جمعیت

همانطور که نشان داده شد، جمعیت یک کشور با قدرت دفاعی و امنیت آن کشور در ارتباط است. هرچند به دلیل پیشرفت هایی که در زمینه تولید ابزار و ادوات جنگی به وجود آمده، توجه به ساختار جمعیت در موضوع امنیت ملی نسبت به سال های گذشته کم رنگ تر شده اما این موضوع همچنان از اهمیت بالایی برخوردار است. پوشش مرزهای جغرافیایی نیازمند نیروهای جوان است و پیری جمعیت تهدیدی جدی برای امنیت کشور محسوب می شود. امروزه در جنگ های مدرن تعداد افراد جمعیت کشور نه تنها از جنبه تولید نیروی نظامی فعال مهم است، بلکه به عنوان پشتیبان نیروهای نظامی و تکیه گاه قدرتمند ارتش ملی در دفاع از خانه و کاشانه، تجهیز ارتش و تغذیه آن و بسیج ملت نیز اهمیت فوق العاده ای دارد. بطور متوسط حدود ۷۵ درصد متولدین ذکور به خدمت اعزام می شوند این به آن معنی است که در سال ۱۴۲۰ کشور در مجموع حدود ۱۷۰۰۰۰ نفر مشمول برای خدمت در نیروهای مسلح در اختیار قرار خواهد داشت که این رقم در سال ۱۴۸۰ به حدود ۴۰۰۰۰۰ نفر کاهش خواهد یافت!!

□ سهم منابع انسانی از منابع مختلف ثروت کشورها

منابع انسانی در کشورهای مختلف سهم متفاوتی از منابع ثروت این کشورها دارند. جدول ذیل در یک طبقه بندی سه گانه میان منابع انسانی کشورهای صادرکننده مواد خام، کشورهای در حال توسعه و کشورهای توسعه یافته، سهم آنان را به لحاظ منابع انسانی، منابع طبیعی و منابع سخت افزاری نشان می دهد:

منابع	گروه کشورها		سخت افزارها
	انسانی	طبیعی	
کشورهای صادرکننده مواد خام	۳۶٪	۴۴٪	۲۰٪
کشورهای در حال توسعه	۵۴٪	۳۰٪	۱۶٪
کشورهای توسعه یافته	۶۷٪	۱۷٪	۱۶٪

کشورهای صادرکننده مواد خام که ۴۴٪ از ثروت آنها به منابع طبیعی اختصاص دارد فقط ۴٪ از کل ثروت جهان را در اختیار دارند حال آنکه کشورهای توسعه یافته که ۱۷٪ از ثروت آنها به منابع طبیعی اختصاص دارد، ۷۹٪ از ثروت کل جهان را دارا می باشند. نقش سرمایه انسانی در کشور ژاپن به جایی رسیده که ۸۰٪ ثروت این کشور به منابع انسانی و تنها ۲٪ به منابع طبیعی و ۱۸٪ به منابع سخت افزاری تعلق دارد.

□ کلام آخر

تداوم سیاستهای کاهش جمعیت در کشور موجب بروز یک غفلت راهبردی در اصلی ترین مولفه قدرت ملی یعنی جمعیت کشور گردید. در وضعیت کنونی شاخص های آماری جمعیت یعنی تعداد و نسبت های جمعیتی از شرایط خوبی برخوردار است. اما نگاه به روندها و شاخص های اصلی جمعیتی از جمله نرخ رشد جمعیت و نرخ باروری و روندهای آن که به طور مداوم در حال کاهش است و کند بودن تغییرات آن به سوی حدود مطلوب که نیاز به سالها فعالیت در ابعاد فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی دارد، موجب بروز نگرانی جدی گردیده است. تغییرات کیفی و کمی جمعیت به طور مستقیم و غیرمستقیم بر نیروهای مسلح در حوزه مدیریت سرمایه های انسانی و معماری ساختارهای سازمانی از نظر ترکیب و بافت نیروی انسانی تاثیر خواهند گذارد.

